

ՄԱՐՈՒԹԱ (ԿԱՄ ՄԱՐԻԱՄ) - ԱՌԱՋԻՆ ԱՍՏՎԱԾԱՄԱՅՐԸ

«Ծննդով նրան՝ երրորդությանը»
(Գ. Նարեկացի)

Ըստ քրիստոնեության ուսմունքի՝ Աստվածը երեք անձանց մեջ էլ միասնական է հանդես գալիս՝ աստված-հայր, աստված-որդի, աստված-սուրբ հոգի: Նայելը սպանում է Բելին եռաթև նետով: Նայելը (դեռ պարզված չեն նրա կրոնական հակվածությունները) հայրական հող վերադառնալուց հետո հոգու ուժով (հավատով դեպի մեկ միասնական աստվածը) հաղթում է Բելին (կռապաշտին, կուռքերին երկրպագողին):

«Սասունցի Դավիթ» ժողովրդական էպոսում առաջին անգամ հանդիպում ենք Մարությանի կերպարին՝ սուրբ աստվածածնին: Նրա պարվին Միերը, հեքազայում և Դավիթը, վերակառուցում են եզակի փաճարը (Մարութա վանքը): Մտուգաբանությամբ Մարութա անունը մեկնաբանվում է ինչպես Մար (մայր) գումարած Ութ (ութ կամ անմահության, հավերժության նշանը): Այսինքն՝ աստվածածինը դա ծնողն է (մայրը) հավերժության, անմահության, աստված-արարիչի:

Տաճարը բազմիցս քանդել են՝ Եգիպտոսի փիրակալ, վառ կռապաշտ Մարա-Մելիքի ցուցումով: Նա ձգտում էր միապետական իշխանության՝ ամբողջ երկրի վրա և իր ճանապարհին ոչնչացնում էր միասնական աստվածի /խաչապաշտության/ հավատի բոլոր հետքերը:

Նամեմարության մեջ, դիպարկենք հին առասպելների մի քանի մշակությանի հերոսների և հերոսուհիների անունները, ովքեր իմաստաբանությամբ մոտ են, կամ ազգակից են մեր Մարությանին:

ՄԱՐԴՈՒԿ - բաբելոնյան համադամբանի կենտրոնական աստվածությունը, Բաբելոն քաղաքի գլխավոր աստվածը: Նիշարակվում է Զ. Ա. 20 դ., երբեմն անունը ստուգաբանվում է ինչպես Մար-դուկու «Դուկուի որդին»: Մարդուկը նույնպես սրանում է ջրի և բուսականության աստվածությունների գործառնություններ: Նա բնութագրվում է ինչպես «արևի մանուկ», աստվածային գավակ, նախորդող աստվածների սերնդում ընթացող ամեն ինչում: Կենտրոնական աստվածություն է հիշարակվում I Բաբելոնյան դինաստիայի ժամանակաշրջանում Զ. Ա. 19 - 16 դարերում Մարդուկը գերիշխանության իրավունք է սրանում բոլոր հին աստվածների, հնադարյան փեզերական ուժերին հաղթողների վրա: Զ. Ա. 14 դարից սկսած Մարդուկի պաշտանունքը փարսավում է Ասորիքում:

ՄԱՐԻՉԻ - (հին հնդ. marici, փառացի «առկայծող կրակ, լույսի ճառագայթ») - փառ իմաստուններից՝ առաջինը, մարդկային ցեղի նախահայրը, մարութանների առաջնորդը: Ննդկացիները այս անվամբ են կոչել, Մեծ Արջի համաստեղության՝ աստղերից մեկը:

ՄԱՐՏՈՒ - (շումերա-արքադական Amurru; "amoreh", փառացի. «արևմտյան»). Иль Амуррим (արքադ. "бог амореев") – շումերա-արքադական քոչվորների աստծու անվանումը (փափաստաններում սպրոդ), շանթաձիգ, փոթորիկ ուղարկող, քոչվոր, բարբարոս:

ՄԱՐՈՒԹԱ - (հին հնդ. Marut) – վեդիական դիցաբանությունում փոթորիկի, քամու, ամպրոպի և կայծակի աստվածություն, ում համեմատում են արևի, կրակի և ջրային հոսանքների հետ: Մարութա անվան բացատրությունները փարբեր են: Ոմանք ելնում են

marut/vat զուգակցությունից, - «ծովից քամահարված», մյուսները Մարության համեմատում են աստվածի հետ. լատ. Mars, Mart, Mavort և սլավոնական դիցաբանական արարածների, ասենք՝ Ma(r) murienda և ուրիշ., երրորդները՝ հին հնդ. marya - «պարանի» և այլն:

ՄԱՏԵՐ ՄԱՏՈՒՏԱ - (Mater, Matuta) — հռոմեական դիցաբանությունում՝ կանանց աստվածուհին: Կապված է առավոտյան ծեփի հետ: Որդի Մելիկերպը նույնացված է Մալեր Մալուրա որդու հետ:

ՄԱՏՐԻ - (հին հնդ. matr, «մայր-МАТЬ») հնդկական դիցաբանությունում աստվածային մայրեր, մարմնավորում են բնության սրեղծագործական և կործանարար ուժերը:

ՄԱՐԻԱՄ - (արամ. marjam հրեեր. mirjam — նույն անուն է, ինչ որ Մարիամ Առաքելուհու, Մովսեսի և Ահարոնի քույրերը), կույս Մարիամ. աստվածածին, աստվածամայր, մայր աստված, փրկամայր (իտալ. madonna, կրճարված mia «իմ փրուհի», համեմ. ֆրանս. Notre Dame և անգլ. Our Lady): Քրիստոնեությունում. կույս Մարիամը՝ Տիտուս Քրիստոսի երկրային մայրն է, կույս է, հրաշալի կերպով Աստուծո որդու ծնողը: Ինչպես մասնագետներն են նշում, «Մարիամ» անվան սրուգաբանությունը պարզաբանված չէ (հնարավոր է որ արմաքից, լինել պողաբեր, վերահմաստվորված՝ ուժեղ, գեղեցիկ. համ. mrr արմաքի հետ՝ լինել դառը): Մարիամի ծագման և մանկության մասին ավերարանում ոչինչ չի ասվում: Ընդհանրապես Մարիամի մասին տեղեկությունները չափազանց սուղ են:

Ավանդույթի համաձայն, Մարիամը ծագումով Նուբայի (Լեվիի ցեղի հետ խառնվածները) Դավթի թագավորական ցեղից է: Տիշարակվում է նաև, որ Մարիամը աշխարհ է ծիրանագույն մանվածքի վրա. տաճարային ծածկոցների համար (սպասվող մոտավոր «մանարանը» Տիտուս Քրիստոսի մանկական մարմնի «ծիրանագույն» մայրական արյունը Մարիամի արգանդում, համ. Վահագնի ծնունդի հետ՝ ծովը նույնպես ծիրանագույն էր դարձել):

Գրիգոր Նարեկացին Նարության Երգում նշում է՝

Սայլն այն իջնում էր Մասիս լեռն ի վայր,
Եվ նրա վրա աթոռներ կային կարգով շարեշար,
Եվ նրա վրա գահույք ոսկեղեն,
Եվ նրա վրա բահեզ* ծիրանի,
Եվ նրա վրա որդին արքայի.

Մարիամը ծնել է Տիտուսին Բեթլեհեմ փոքրիկ քաղաքում, Դավիթական դինաստիայի հայրենիքում: Այնուհետև Մարիամը, թագավորից փրկելով մանկանը, նրա և Նակորի հետ փախչում է Եգիպտոս, իսկ թագավորի մահից հետո վերադառնում է Նազարեթ: Կաթոլիկ եկեղեցին Մարիամին հայտարարեց՝ «եկեղեցու մայր»:

Աստվածաշնչյան Դավիթը և Սասունցի Դավիթը ներկայացված մենագրության գլխում ցույց է տրված, որ երկու Դավիթներն էլ ունեն ընդհանուր արմարներ: Նրանց հիմքը մեկն է: Նամեմատելով Մարիամին կարելի է նշել, որ եթե Աստվածաշնչում աստվածածինը կապված է թագավորական ցեղի Դավթի հետ, ապա հայկական էպոսում հենց հերոսը՝ Սասունցի Դավիթը կապված է աստվածածնի հետ (և նրա պարվին վերակառուցում է տաճարը, արքասանում է նրա անունը վրանգի պահին և այլն):

*«Այդ պահին Դավիթը Աստուծո անունը տվեց՝
Ու՛վ Մարութա Աստվածածին,
Պարեքազմա Խաչ պարբաստի իմ աջ բազկի,
Ձեզ եմ կանչել էս նեղ ժամին...»
Դավիթը միայն մի անգամ զարկեց...
Եվ մեջից կորեց ժանտ հրեշին՝ Մրրա-Մելիքին:*

Մարիամի մասին Նին կրակարանի բոլոր նախանշանների զագաթնակեպը համարվում է մարգարեի խոսքը. «Աստված ինքը ձեզ կրա նախանշանները, և կույսը արգանդում հաշվի կառնի և կծնի որդուն, և կանվանի նրա անունը. «Աստված մեզ հետ է» (Լր. 714):

ՄԱՐԻԱՄ - (Maryam) մահմեդական դիցաբանությունում՝ Յեսայի մայրը: Գլխավոր մանրամասնություններում և հիմնավորումներում վեր է բարձրանում քրիստոնեական ավանդությունը՝ կույս Մարիամի մասին: Մեկնաբանները դուրանական հիմնավորումներում դիտարկում են ակնարկը Մարիամի և Եսայի ճանապարհորդությունը Եգիպտոսում /նույնպես ելնելով քրիստոնեական համապարասխան ավանդություններից/: «*Եվ մենք Մարիամին պարզեցինք որդի և նախանշաններով մայր դարձրինք և փվեցինք սպրեյու սպասարան՝ աղբյուրով. իսադադ բլրում*»:

(23: 52): Արքայական փոհմից սերված հայոց կույսը՝ գեղեցկուհի Ծովինարը աստուծու կամքով, ջրից ծնում է որդիներ՝ Բաղդասարին և Սանասարին /Դավիթի պապը/, իր կամքին հակառակ կնության էր փրվել եգիպտական փրակալին: Նա դաստիարակել է իր որդիներին Եգիպտոսում: Դավիթը նույնպես իր մանկությունն անց է կացրել «սպասարանում». Եգիպտոսում: Մարութա վանքը կառուցվել է Ծովասար լեռան վրա (ծովային լեռ): Այդ անվանումը լեռանը փրվել է՝ խաչապաշտ Ծովինարի պարվին:

Ներաբրքություն է ներկայացնում բիբլիական լեռ Արարաթի /Մասիս/ անվան համեմատությունը Մերու Mery (հին հնդ. Meru) լեռան հետ, որը հին հնդկական դիցաբանությունում նշանակում է վիթխարի ոսկե լեռ, Երկրի և Տիեզերքի կենտրոն /որպես ոսկի են արտահանում/: Նրա վրա ապրում են բարձրագույն աստվածները: Ոսկու արտահանման վկայություններ կան նաև Մասիս /Արարաթ/ լեռան մերձակայքում: Ըստ հին հավաքալիքների լեռան վրա ապրել են բարձրագույն աստվածները: Քրիստոնեության մեջ ոսկին՝ աստվածային ոգու, հաղթական հավաքի, սիրո փառքի խորհրդանիշն է /Եգիպտոսում՝ Սասունցի Դավիթը, դեռ մանուկ հասակում, ձեռքը պարզել է դեպի ոսկին, սակայն հրեշտակը փարել է այն դեպի կրակը, երբ Դավիթը փորձության էր ենթարկվում կռապաշտների կողմից/: Գուշակները Նիսուս Քրիստոսի ծննդյան ժամանակ նվեր են բերում ոսկի, աստվածամոր մագերը ոսկեգույն են:

Մա/սիս/ = մայր (մա, մամա - մայրիկ, մարտ (mart) ամիս) թարգմանվում է, ինչպես՝ մայր-լեռ, գլխավոր, աստվածներ ծնող լեռ: Սիս (սիս – սասունցի) նշանակում է լեռ (ռուսերենում сисъ – կուրծք, հիշեցնում է լեռան ձևը): Նամ. բարեկենդան ռուս. ма(сленица) – պողպեթության մարմնավորումը: Մարտ- Март գարնան առաջին ամիսը, ծննդյան, սիրո ժամանակը, անձրևների ժամանակահատվածը, գետերի վարարելը և այլն: Մուրբ Մարութան հանդիսանում է բիբլիական Մարիամի և աշխարհում առաջին աստվածածնի նախակերպարը: Այս համարեքստում քննարկենք Մարութայի և Ծովինարի կերպարները: Սկզբում հիշեցնենք Ծովասարի մասին պարմությունը (թագուհի, աստվածային գեղեցկության փեր խաչապաշտ): Տեսնելով նրան, կռապաշտները, Մարա - Մելիքի ծառաները ուշաթափվեցին, չկարողանալով դիմանալ Ծովինարի կուրացնող հմայքի ուժի ազդեցությանը: Իմանալով Ծովինարի գեղեցկության մասին, Մարա - Մելիքը որոշեց, որ ինչ էլ լինի նրան կնության վերցնի... Տեսնելով ժողովրդի փառապանքը, գորքերի կորուստը և հոր փանջանքը (մերժելով աղջկան կնության փալ կռապաշտին), Ծովինարը գոհաբերում է իրեն և խնդրում է իրեն կնության փալ թշնամուն, որպեսզի փրկի ժողովրդին: Իր ուզածին հասնելուց հետո, Մարա - Մելիքը հետագայում սպանվում է Ծովինարի՝ խաչապաշտական դաստիարակություն ստացած որդու ձեռքով: Քննարկված սյուժեն հետք է թողել՝ Նայասարանում քրիստոնեության փարածման պարմության մեջ: Կոմիտասի շարականում (VII դար), սուրբ քրիստոնյա նահապակ Նռիփսիմեի մասին, ասվում է՝

*«Արքան, որ գոռոզանում էր ուժով և փառքով,
Պարտված լինելով դեռասրի կույսից,
Անոթասհար էր եղած:*

*Բազմաթիվ ժողովուրդներ և ցեղեր, միասին հավաքված,
Չկարողացան հաղթել մի ճգնավորուհու,
Քանի որ օգնությունը, աննկատ եկած,
Ակներևաբար ջախջախեց գորավարին, գաղտնի գործող:*

Կարծում են, մեկնաբանությունները ավելորդ են, հերևությունները՝ թողնենք ընթերցողներին: Ծովինարի արարքը համադրորեն արքացուվում է և «Ընդօրինակում» բանաստեղծությունում՝ սուրբ կույսերի կանոնից, սուրբ Նոբիսիմեի ճամփորդակիցների (Վ. Բրյուսով թարգմանությունը), որը նույնպես վերագրվում է կաթողիկոս Կոմիտասին:

ԸՆԴՕՐԻՆԱԿՈՒՄ

*“Наполнили землю голоса с небес,
Ибо вы пред Христом - пролитой аромат;
Как жертву на алтарь вы себя принесли,
Беспорочные агнцы, посвященные Творцу.
Красотой блистающей царь ослеплен,
Ею все язычники изумлены;
Но при зрелище дневной благодатной красы,
Святые силы ликуют с людьми.
Жива, как в начале, сила Творца,
Украшается вновь благодатный Эдем,
Ибо древо жизни, что возрастало в Раю,
Свой плод принесло - блаженную Рипсимэ.”*

Նայոց Տրդատ թագավորը՝ հեթանոս /սերված պարթևական Արշակիդներից, ներկայացնում է Աբրահամի ճյուղերից մեկը. ըստ Մ. Խորենացու/ Նոբիսիմեի կուրացուցիչ գեղեցկությամբ փարված, վերջ ի վերջո, ընդունում է քրիստոնեությունը: Նարկապես Տրդատի օրոք է, որ Նայասպանում քրիստոնեությունը դառնում է պեպական կրոն:

Տրդատը փորձում էր փիրանալ Նոբիսիմեին, սակայն մերժում սրացավ, որի համար էլ նա ենթարկվեց ծեծի և հալածանքների ու ընդունեց փանջանքներով մահը:

Նոբիսիմեի ծագումը դեռ պարզաբանված չէ, սակայն շարերը կարծում են, որ նա քրիստոնեություն ընդունած հրեուհի է: Բայց Նայոց պարմությունում (Մ. Խորենացի) կա հերաքրքիր պարմություն, թե ինչպես իսկական հայոց առաջնորդ Արա Գեղեցիկը ոչ միայն մերժում է ցանկությունը ոչ պակաս հմայիչ և գեղեցիկ հեթանոսուհի Շամիրամի /ասորական թագուհու/, այլ նաև հրաժարվում է համարյա ամբողջ աշխարհի վրա իշխանություն ունենալուց, որը առաջարկում էր նրան Շամիրամը: Շամիրամի հրոսակների հեր ճակարամարտում Արան սպանվում է: Նավարի համար սպանվում է և որդին: Սակայն հավաքը դեպի Արարիչը հաջողվեց պահպանել... Ըստ խաչապաշտության ավանդույթների, ճշմարիտ ուժը՝ ոչ թե իշխանություն ունենալն է ամբողջ աշխարհի վրա, այլ իշխանություն ունենալ սեփական անձի վրա, սեփական ցանկություններով և արարքներով, այսինքն՝ հոգու ուժով:

Նեղինակը հուսով է, որ սերունդներին կհաջողվի պահպանել այս ոգին, բարոյականությունը, պարվիրանները, հայրերի ճշմարտացի հավաքը՝ հավերժ կրակված մեզ: Ոգու այս գենը մեր էության մեջ է, այն դժվար է փոխել: Գեն (հուներենից. genos – ցեղ, ծագում, genes – ծնող, ծնված), ժառանգականության փարրական մասնիկը (համեմատենք գերմաներեն՝ genosse-ընկեր, գեներալ, գլխավոր, գեներատոր (լատ. generato), արտադրող): Գենոցիդ, ցեղասպանություն՝ բնակչության առանձին խմբերի բնաջնջում ըստ ռասայի, ցեղի, ազգային կամ կրոնական դրդապարճառներով և ծանրագույն հանցագործություններից մեկն

Է մարդկության դեմ: Նայերեն հենարան, հենք, իսկ հենա բացականչություն, ցույց է փալիս ինչ-որ բանի, ինչ-որ մեկի հայտնությունը:

Ցեղասպանության հասկացությունը հերևում է վերաիմաստավորել: Եվ ներկայացնել «Նայ դարը» ինչպես ցեղասպանության վերաիմաստավորում՝ մարդկության պատմության մեջ՝ ցեղասպանություն հոգու և կյանքի իրավունքի, հավատի և ժառանգության, հայրերի (մեր նախնիների), նախահայրերի և աստվածամոր պատվիրանների:

Նախորդ

Նաջորդ

Բովանդակություն

Քաղաքակրթության քարե փարեգրությունը

© ArcaLer

Էլեկտրոնային փարբերակ - 2010